

A győri jezsuita jogakadémia alapítása és a Ratio Educationis (1777) hatása

Győr városának életében a négy évig tartó török uralom után új korszak kezdődött. A település gazdasága, közigazgatása, oktatása és kulturális élete virágzásnak indult. A szellemi megújulásban a legfontosabb szerepet a katolikus papság játszotta. A városban még hazai viszonylatban is nagyszámú katolikus pap tevékenykedett. Győrt a papság létszámának vonatkozásában a vidéki városok közül csupán Esztergom előzte meg, míg a szerzeteseket is számba véve, Esztergomon kívül csak Pozsony múlta felül. A katolikus egyház jelentős szerepet játszott az oktatás magas színvonalának megteremtésében, amely egyrészt az iskolaalapításokban, másrészt az alapítványtevők számának növekedésében öltött testet. Ugyanakkor az északnyugat-dunántúli oktatás és kultúra fejlődése szervesen illeszkedett az uralkodó európai eszmeáramlatokhoz. A 17. századi barokkra Európa szerte a katolikus és protestáns vallási tanítások megújulása, illetve a vallásos hit elmélyülése nyomta rá a bélyegét. Nem volt ez másként Győrben sem. A katolicizmus fellegváraként számon tartott Pannonhalma és Esztergom vonzáskörzetében elhelyezkedő város arculatára a Loyolai Szent Ignác szerzetes által 1541-ben alapított jezsuita mozgalom eszmeisége nyomta rá a bélyegét. A jezsuita szerzetesek mindenütt megszervezték az oktatómunkát és megalapozták az iskolai képzés alsó-, közép- és felső szintjét. A jezsuitákat Dallos Miklós győri püspök és Erghel Ferenc veszprémi püspök hívta Győrbe. Kezdeményezésüknek köszönhető a gimnáziumi oktatás megindítása és az akadémiai szintű képzés megszervezése. A jezsuita oktatás és a későbbi akadémia alapjait letévő alapítványt Pázmány Péter esztergomi érsek hagyta jóvá.

[*] Jelen számunk egy olyan cikksorozatot indít önálló rovatban útjára, amely a nagy múltú győri jogakadémia történetét mutatja be az egyetemi szintű jogászképzéssel párhuzamosan. A szerkesztőség tagjait az a szándék vezérli, hogy a folyóirat első számában megjelent Alapítás rovatához szervesen kapcsolódva először a győri jogászság korszakait, majd az északnyugat-dunántúli régió társadalomtudományi képzését tárják fel.

A JOGAKADÉMIA FUNDAMENTUMAIT ADÓ ALAPÍTVÁNYOK

Az alapítványi kezdeményezésnek köszönhetően útjára induló jogakadémiai képzés meghatározó jelentőségét semmi sem tükrözi hívebben, mint hogy erről a nevezetes eseményről közel másfél évszázaddal később, 1861. március 5-én, Simor János győri püspök emlékezett meg. Az egyházi személyiség a városi tanács kérésére készített beszámolójában éppen azért hivatkozott a kezdeti törekvésekre, mert példaként állította a politikai vezetés elé. A levél akkor íródott, amikor elkezdődött a küzdelem az akadémia újbóli visszaállítása érdekében. A tekintélyes és dicső múlttal rendelkező felsőfokú tanoda a püspökség és városi előljáróság sikeres közbenjárásának köszönhetően 1867-ben megnyithatta kapuit. A város tanácsa, a győri akadémia visszaállítása iránti törekvéseit az egyik legfontosabb feladatának tekintette, és az alapítók iránti tisztelet által ösztönözve érezték magukat az elődök munkájának továbbvitelében. Az alapítók az akadémia alapításához és a javadalmazásához bizonyosan olyan szándékkal viszonyultak, hogy az oktatás Győrött örök időkre megalapozottan működjék. A tudományos ismeretek terjesztéséhez hatalmas áldozatokkal járultak, és ennek érdekében az utódok a rájuk hagyott örökséget méltó módon kívánták megőrizni.

A levél felbecsülhetetlen értékű forrás, mivel ebből megtudhatjuk, hogy a jezsuiták megtelepedése, a győri püspökök bőkezűsége és az egyházi alapítványok egyaránt döntő fontosságúak a győri akadémiai oktatás megindulásának történetében.

Tekintetes Városi Tanács!

Szabad kir. Győr városának folyó évi Boldogasszony hava 26-án 410. szám alatt kelt levelével megkeresett az iránt, hogy a püspöki s káptalani irattárakból a hajdani győri akadémia alapítványaira vonatkozó adatokat gyűjtessek, melyekből kitűnjék, különösen miben állanak ezen alapítványok, ki által kezeltetnek, ki rendelkezik fölöttük, mennyit jövedelmeznek, s a jövedelem jelenleg hova fordítatik? Nem késtem e felhívásnak megfelelni, s az elrendelt fürkészetnek eredményéül a székes káptalanom által 1793-ban legfelsőbb helyre benyújtott, az akadémiának Pécsről Győrbe való visszahozatalát kérelmező folyamodvány tartalmát, amennyiben az akadémia alapítványát illeti, sietek a tekintetes tanáccsal közölni.

Ezen folyamodvány szerint a Jézus Társaságából való szerzeteseket 1625-ben Dallos Miklós győri s Erghel Ferencz veszprémi püspökök hozták Győr városába, reájok bízván az ifjúság oktatását. Az eredeti alapítvány 12.000 forintból állott, melyet a nevezett főpapok a nagy nevű Pázmány Péter esztergomi érsek kezébe letettek, azon célból, hogy rajta a győri jezsuiták számára alapítványi fekvő birtok szereztessék, utóbb sikerült II. Ferdinánd királytól a lébényi s veszprémwölgyi apát-ság javait (a vörösberényi urodalmat) az új társház részére megnyerni.

Bővítették az eredeti alapítványt 1650-ben Draskovich György s későbbben Püsky János győri püspökök, ezeknek utóduk Széchenyi György pedig 1654-ben ötvenezer forintnyi adománnyal növelte. Hasonló gonddal ápolta a győri iskolát a helybeli káptalan, különösen pedig Gorup Ferenc kanonok 1662-ben és 1670-ben Perkáta

és Tápé helységeket s a szentágotai pusztát adományozta annak fenntartására. A jezsuita atyák házáat Dallos Pál és Széchenyi György püspökök építették a káptalannak 11.449 forintnyi segédadományával. A templomot nagyszerű díszre emelte Atsády Ádám győri kanonok, az iskola épületét Sennyei István s Draskovich György püspökök és Széchenyi Pál nagyprépost emelték; gróf Zichy Ferenc püspök pedig, hogy benne a magasabb iskolák is helyet nyerhessenek, célszerűen megnagyobbította.

Ezekből állott az idézett okirat szerint a győri akadémiának alapítványa, amennyiben azt a püspökök s káptalanok szerezték. Az összes alapítványi vagyon mennyiségére s mostani mivoltára nézve egyébiránt csak a m. k. Helytartótanács felügyelése alatt kezelt katolikus tanulmányi alap számadásai nyújthatnak felvilágosítást, miután a Jézus Társaságának 1773-ban bekövetkezett eltörlésével, az annak kezén lévő összes ingó s ingatlan birtok amaz alapnak létesítésére fordítatott.

Ezen tanulmányi alapból húzták, a Mária Terézia királynő által rendszeresített akadémiai tanárok fizetésüket, abból pótoltatott az akadémia fenntartására megkívántatott költség, s ugyan abból húzza jelenleg az akadémiai, igazabban csak gimnáziumi pedellus 315 forintból álló fizetését; különben az akadémia hajdani vagyónának jelen állapotát, jövedelmét s kiadásait illetőleg, mint feljebb említettem, csak a tanulmányi alapnak igazgatósága szolgálhat hiteles adatokkal.

Különös öröömre válnék, ha ezen közlésemmel némileg előmozdíthatnám a tekintetes városi tanácsnak üdvös igyekezetét, ki egyébiránt teljes tisztelettel vagyok Győrött, böjtmáshava 5-én, 1861. A tekintetes tanácsnak kész köteles szolgálója Simor János m. k. győri püspök, szabad kir. Győri városának tekintetes tanácsának.^[1]

A GYŐRI JEZSUITA AKADÉMIA ÉS A JOGI OKTATÁS KEZDETE

A győri jogi oktatás alapját a jezsuiták által fenntartott gimnázium biztosította. Először gimnáziumi keretek között vettek fel olyan tantárgyakat a tantervbe, amelyek már a felsőfokú képzés megindítására utaltak. 1700-ban megjelent az oktandó tantárgyak között a *casuistica*, majd 1718-ban már el is különült a két oktatási szint tantárgyainak tematikája. Ekkor találkozhatunk első ízben a főiskola, illetve az akadémia (*schola superior, studia superiora, Academia*) elnevezéssel. A saját igazgatóval rendelkező akadémia végig különálló szervezeti egységként működött, de ez nem volt zavartalan, mivel 1735–1745 között többször szünetelt az oktatás. Az 1745-ben újra megnyílt oktatási intézményben három tanszéket alapítottak: a teológia (*dogmatica*), a vitakozástan (*polemica, controversiae fidei*) és az egyházjog (*ius canonicum*) tanszékét. Ezt követően 1747-ben megszervezésre került a bölcséleti tanfolyam, ahol már logikát és metafizikát egyaránt tanítottak. A tantárgyak növekvő száma mellett kiemelkedő jelentőséget tulajdoníthatunk

[1] A győri jogászképzés évszázadai. (Összegyűjtötte és szerkesztette: Biczó Zalán) Győr, 2008, 62. p.

az 1754-ben meghirdetett természetjog tanításnak, amely a korabeli európai jogi és politikai gondolkodás meghatározó irányzata volt. Ez a tantárgy jelezte a jogi oktatás kezdetét. 1756-ban külön hitszónokot kapott az akadémia. 1767-ben a hittudományi tanfolyam kiegészül a hermeneutikával (szentírás-magyarázat), valamint az egyháztörténet számára szintén külön tanszéket alapítottak.

A jezsuita kor oktatási rendszerében az akadémiai oktatás a gimnáziumi képzésre épült. Ebben a rendszerben két tanfolyam különült el egymástól: a négyéves hittudományi képzés és a hároméves bölcséleti képzés. Az első évben logikát, a másodikban fizikát, a harmadikban metafizikát tanultak a hallgatók. A hittudományi tanfolyamon tantárgyai között szerepelt: a szentírás-magyarázat, a héber nyelv elsajátítása, a skolasztika, a teológia és a casuistika. Emellett tanítottak még egyházjogot, egyháztörténelmet és vitatkozást is. A bölcséleti képzésben szintén tanították a természetjogot valamint a magyar történet elnevezésű tantárgyat.

Az átmeneti időszakban (1773–1776 között) az akadémia belső tanulmányi rendszerében nem történt jelentős változás, a jezsuiták által meghonosított szisztémában folytatódott az oktatás. A győri akadémia kezdeti időszakának egyik legjelesebb tanára Pray György volt. Ő tanította Győrött a magyar történelem tantárgyat. Később felfedezte a róla elnevezett kódexben az első magyar nyelvemléket, a „Halotti beszédet”.

Pray György

Született: Érsekújvár, 1723. szeptember 11.

Meghalt: Pest, 1801. szeptember 23.

Alsóbb iskoláit Pozsonyban végezte. 1740. október 14-től a jezsuita rend bécsi kollégiumában tanult. 1742-től a nagyszombati egyetem bölcsészeti karán végezte tanulmányait. 1747-től Nagyváradon, Trencsénben és Pozsonyban tanított. 1754-ben szentelték pappá. Azután Rozsnyón és a bécsi Theresianumban, majd 1758-tól Győrben, az akadémiaán, 1759-től Nagyszombatban tanított. 1773-ban, a jezsuita rend eltörlése után az esztergomi egyházmegye papja lett. 1777-től az egyetemi könyvtár első őre. 1790-től nagyváradi kanonok.

A GYŐRI AKADÉMIA ÁLLAMI KORSZAKA

1776 után az oktatás állami hatáskörbe került. A változás a Mária Terézia nevéhez köthető oktatási reform részeként értelmezhető. Az eddig meglévő két kar helyett három karon folytatódott a képzés. A négyéves hittudomány mellett kétéves jogi és kétéves bölcsészeti tanfolyamot indítottak, külön tanári karral. A hittudományi kar tantárgyai között a dogmatika, a patrológia, a keresztény erkölcsstan, a lelkipásztorkodás-tan, az egyházi szónoklattan, az egyháztörténet, az egyházi irodalomtörténet, a szentírás-magyarázat és a keleti nyelvek kaptak helyet. A jogi kar tantárgyai az államtan, a kamarai és gazdasági tudományok, a természetjog, a nemzet- és egyetemes közjog és az egyházjog voltak. A bölcsészeti karon elméle-

ti és kísérleti fizikát, mechanikát, számtant, gyakorlati geometriát, architektúrát, hidrotechnikát, logikát, metafizikát, erkölcsbölcseletet, bölcselet történetet, valamint egyetemes történetet és irodalmat tanítottak.

Az oktatás a mai bencés (az akkori jezsuita) gimnázium épületében kapott helyet. Zichy Ferenc győri püspök bőkezűségéről tanúskodik, hogy az akadémia számára egy emelettel bővítette a gimnáziumot. Mária Terézia 1773-ban kiadott rendelete szerint azonban a jezsuitáknak el kellett hagyniuk az akadémiát. Az uralkodó ugyanis 1773. szeptember 21-én írta alá XIV. Kelemen pápának a jezsuita rend eltörléséről rendelkező határozatát, majd 1773. október 8-án kibocsátott rendeletében felszólította a püspököket arra, hogy azokon a helyeken, ahol eddig jezsuiták látták el a feladatokat, alkalmas papi embereket alkalmazzanak tanároknak. Az iskolai év megnyitását a szokásos november elejéről december hó elejére halasztotta el. A tanügyi reformokat az 1773-ban feloszlított jezsuita rend vagyónából létrehozott tanulmányi és egyetemi alapból fedezték. A királyi rendelet értelmében gróf Zichy Ferenc győri püspök alakította meg az 1773/1774. tanévben a győri akadémia hét világi papból és három egykori jezsuitából álló tanári karát. Mária Terézia a további tanügyi intézkedések előtt rendeletet bocsátott ki a püspökökhöz, a rendfőnökökhöz, a királyi városokhoz és a vármegyékhez, hogy a területükön lévő iskolákról számot adjanak, és kívánalmaikat, illetve megjegyzéseiket csatolják a számára visszaküldött jelentésekben.

A győri püspök 1774. január 21-én terjesztette fel jelentését. Ebben kérte, hogy a győri iskolák továbbra is az egyház vezetése alatt működjenek. Indítványozta, hogy a volt jezsuita rendház legyen a paptanárok lakhelye, a papnevelő-intézet pedig a rendházba költözhessen. Zichy Ferenc püspök kérelme teljesült, sőt még a győri Szent Ignác templomot is megkapta. Ez a helyzet az 1776/1777-es iskolaév elejéig tartott.

A győri akadémia életében a Ratio Educationis kibocsátásával új fejezet kezdődött. Az újjászervezett győri akadémia 1776. november 7-én nyitotta meg kapuit. Az intézetben három tanfolyam (kar): a bölcseleti, a jogi és a hittudományi működött. Az új tanári kar pedig 1776. december 22-én tartotta meg alakuló ülését. A helytartótanács 1777. szeptember 9-én hirdette ki a megváltozott tanulmányi rendszert. Az akadémia államosítása ezzel befejeződött. A királynő intézkedése következtében az első főigazgató, Niczky Kristóf gróf, hétszemélyes táblai közbíró és verőcei főispán, a helyi igazgató Apfalter József győri kanonok lett.

Niczky Kristóf, gróf

Született: Nick, 1725. február 11.

Meghalt: Buda, 1787. december 26.

A pozsonyi akadémián és a bécsi egyetemen végezte tanulmányait. A pozsonyi akadémia tanára 1729–1731 között. 1751-ben a magyar udvari kamaránál, 1764-ben a kancellárián tanácsos. Albert királyi herceg közjog tanára volt. 1765. november 5-én grófi címet kapott. 1767-től valóságos belső titkos tanácsos. 1768-ban a Kir. Curia döntvényeit összegyűjtő bizottság elnöke volt. II. József a tanulmányi ügyek országos protektorának és kurátorának nevezte ki. 1776-tól a győri és a

pécsi tankerület főigazgatója, állását 1776/1777-es iskolaév elején foglalta el. Győrött valószínűleg kétszer járt, az akadémia megnyitásakor, valamint 1777. április 8-án és az azt követő napokban, az akadémia működésének vizsgálatakor. 1782 októberétől a Magyar Kir. Kamara elnöke, kir. kincstartó és a közoktatásügy főfelügyelője. 1783-ban tárnokmesterré és a Helytartótanács elnökévé nevezték ki. 1785-ben az akadémia Pécsre kerülésekor lemondott győri tankerületi főigazgatói hivataláról. 1786-ban országbíró, 1787-ben perszonális lett.

AZ AKADÉMIAI FŐIGAZGATÓ HATÁSKÖRE ÉS FELADATAI

A jezsuita korszakban az ellenőrzés és felügyelet a jezsuita rend generálisára, illetve a tartományfőnökre tartozott. A jezsuita vezetés alatt az iskolákban a provinciálistól kirendelt rektor és prefektus állt a tanintézet élén. A rektor feladata volt a tanulmányok és az erkölcsiség előmozdítása. Az 1773-tól 1776-ig terjedő időszakban a kormány nevében a győri püspök volt az intézmény vezetője. 1776-tól a király által kinevezett főigazgató az akadémia felügyelője. Ez azt jelentette, hogy minden tanulmányi ügyet a főigazgató ellenőrzött. A főigazgató felettesei a király és a kir. Helytartótanács voltak. A főigazgató minden intézkedést és királyi rendeletet a helyben élő igazgató által tudatott a tanárokkal. Legalább kétévénként meg kellett látogatnia a tankerületébe tartozó iskolákat, valamint minden félév végén az igazgató köteles volt beszámolni a tanárok és tanulók által elvégzett munkákról, feladatokról. A felmerülő problémákról a királyi Helytartótanács felé beszámolási kötelezettséggel bírt. Az iskolai idő ebben a korszakban tíz hónapig tartott, minden tanév november elején kezdődött és augusztus vagy szeptember hónap első napjaiban fejeződött be.

A Ratio Educationis kibocsátása után a győri püspök joghatósága megszűnt. A 14 tagú tanári kart Pozsonyban, pályázati vizsgák alapján állították össze. A tanárok közül öten a bölcsészeti, négyen a jogi és szintén öten a hittudományi karon kezdték oktatói tevékenységüket. Az oktatás három helyen folyt: a jezsuita gimnáziumban, a régi konviktus épületében és a püspöki szemináriumban egyaránt tartottak előadásokat. A 18. század végi oktatást meghatározó tanügyi reformintézkedésről jelentős forrás áll rendelkezésünkre. Ebben az alábbi feljegyzés olvasható: *„...azt az oktatási intézményt nevezzük királyi akadémiának, amely könnyen bejárható utat kínál Magyarország mindegyik táján, valamint Horvátországban, Szlavóniában és Dalmáciában a gimnáziumot befejező és magasabb tanulmányok felé igyekvő ifjak számára a tudományok és ismeretkörök gazdagabb és mélyebb elsajátítására. Ha ugyanis ezeket megfelelően birtokukba veszik, akkor ezáltal alkalmasakká válnak mind a király, mind pedig a haza szolgálatára, de ugyanakkor előkészülhetnek az egyetemen szerzendő szélesebb körű műveltség megszerzésére is... A közjó szempontjából rendkívüli jelentősége van annak, hogy az ország különböző tankerületeiben akadémiák nyerjenek elhelyezést; először azért hogy azokat az ifjakat, akik az egyetemen tudományos kiképzésben kívánnak részesülni, itt erre felkészítsék, lerakva tudományos képzésük alapjait;*

másrészt azok is akik az egyetemre később különféle okok miatt nem léphetnek át, elmélyülhessenek a saját jövőjük szempontjából hasznos ismeretekben.”^[2]

AZ AKADÉMIAI IGAZGATÓ HATÁSKÖRE, FELADATA

1776-tól az akadémia élén az igazgató állt, felette a királyi tankerületei főigazgató (director Academiae), beosztottai pedig az akadémia tanárai. A jezsuita idősakkal ellentétben a rektori és igazgatói állásokban nem sok személyi változás következett be. Az 1773–1785 között mindössze három igazgatója volt az akadémiának, akik egyben a gimnázium igazgatói tisztségét is ellátták.

1. 1773/74–1775/76 között Teuffel Kajetán győri kanonok, aki a győri püspök kinevezésével került a tisztségbe.

2. 1776. októbertől 1783 októberéig Apffalter József győri kanonok igazgatta a felsőoktatási intézményt.

3. 1783. október 28-tól 1784 júliusáig Székhelyi Majláth Antal egykori jezsuita pap, győri kanonok, akadémiai tanár látta el az igazgatási teendőket. Tisztségének megszűnése a győri jogakadémia bezárásával következett be.

A jezsuita korban a tanárok képzéséről és megválasztásáról való gondoskodás a tartományfőnök feladata volt. Az 1776-ban megállapított szervezetben 1784-ben változás következett be. II. József 1783. november 28-án kelt leiratában kimondja, hogy a hittudományi karok csak egyetemes papnevelő-intézetek helyein állhatnak fent. 1783. december 26-án olvasták fel az akadémiai tanácsban II. Józsefnek a főigazgató útján küldött rendeletét, amely szerint a hittudományi előadásokat 1784. április végén befejezni szükséges, és a pozsonyi királyi várban alapított papnevelő intézetbe kellett átköltöztetni a hittudományi kart.

A JOGI KAR MŰKÖDÉSE, CÉLJAI ÉS TANTÁRGYAI

A jogi kart csak azok a hallgatók kezdhették el, akik a bölcséleti kar mindkét osztályát elvégezték. A jogi tanulmányok célja leginkább abban foglalható össze, hogy az előző fokon szerzett ismereteket olyan tudással egészítsék ki, amely az állam és a király számára egyaránt hasznos lehet. Erről az egyik korabeli forrás a következőképpen emlékezik meg: *„Az előterjesztett hazai nevelési rendszer legmagasabb fokára lépnek azok az ifjak, akik – miután befejezték tanulmányaikat a filozófiai szakon, amely egyaránt előkészít vagy az előszóban említett élethivatásokra, vagy pedig a tanulmányok folytatására – továbbra is az akadémián maradnak. Itt nemesebb életcéljukhoz illően kiképzést kapnak mindazokban a tudományokban, melyek segítségével rátermettekké és alkalmasakká válnak arra, hogy teljesíthessék a király és a köz szolgálatára magukat elkötelezők sajátos fel-*

[2] A győri jogászképzés évszázadai. (Összegejtötte és szerkesztette: Biczó Zalán) Győr, 2008. 6. p.

adatait. Mivel pedig a jogi szak éppen ezeket a tudományokat öleli fel, egészen nyilvánvaló, hogy ezt a célt kell megvalósítania: képezzen megfelelő tisztviselőket a király és a köz számára.” [3]

A fenti forrásban megjelölt célt szolgálta több speciális tantárgy. A Magyarország és kapcsolt részeinek közjoga keretében a hallgatók az állam és a kormányzati szervek működésével ismerkedtek meg, amely a tanárookra is súlyos feladatokat rótt ki. Az oktatók elvileg beleszótták az előadásaikba a rendi országgyűléseken felvetődött, a nemesi nemzetet sérelmesen érintő intézkedéseket. Nagy hangsúllyal kellett oktatni az akkori alkotmányt, a kormányzati szervek működését és a közigazgatás helyzetét országosan, megyei, kerületi és városi szinten. A hazai szokásjog tantárgy kereteiben a törvények történetével, forrásaival foglalkoztak. A jogtörténeti rész megismerése után következett a büntetőjog oktatása. A második félévben a törvényszéki eljárás mód került sorra, amit az államtudomány, a kereskedelmi és pénzügyi jog tanítása követett. Ez utóbbiak során a közrend, a kereskedelem és a pénzügy akkori állapotával ismerkedtek meg a joghallgatók. A történelem tantárgynál a bölcsészeti karon tanultakat kellett kibővíteniük. Ezen kívül rendkívül ajánlott tárgyak voltak a diplomatika, a numizmatika, az erdészet és vadtenyésztés elmélete.

A rendes előadások tananyagáról szintén meghatározó forrás látott napvilágot: *Többek között az is célja a filozófiai szaknak - a fentebbi rendszabály szerint - , hogy a növendékeket előkészítse a jogi tanulmányokra, és alaposan elsajátíttassa velük azokat az ismeretköröket, amelyeknek szükségképpen meg kell előzniük a jogtudományokat. Ebből következik, hogy a növendékek csakis a filozófiai szak elvégzése után kezdhetnek a jogi tanulmányokhoz. A nyelvi képzést, mint az akadémiai foglalkozások egyikét, a korábbihoz hasonló módon itt is folytatni kell. A jogi szak keretei között azonban az oktatás rendes tananyagába csupán azok a tudományok tartoznak, amelyek az ország alapos megismerésére vonatkoznak, ennek hasznára és javára kell ugyanis az ifjúságot nevelni.*

Ezeknek az ismereteknek a megszerzése érdekében mindenképpen kívánatos, hogy a hallgatók tüzetesen megismerjék

1. Magyarország földrajzát,
2. Magyarország történelmét,
3. Magyarország közjogát, mindazokat a rendelkezéseket, amelyek a vallást, a béke és a háború ügyeit, a más országokkal és tartományokkal kapcsolatos szerződéseket illeti,
4. Magyarország magánjogát, másképpen hazai jogát, emellett a gyakorolt és elismert jogszokásokat,
5. Magyarország közigazgatási, gazdasági és pénzügyi helyzetét és szervezetét, valamint a kereskedelmét és iparát érintő ügyeket.

Az első pontra vagyis az ország földrajzának ismeretére vonatkozóan: ebből az ifjak már annyit összegyűjtöttek a kisgimnáziumból a gimnáziumba lépve, s az ott előírt ismétlések eredményeképpen a gimnáziumból az akadémiára jutva, majd a

[3] A győri jogászképzés évszázadai. (Összegyűjtötte és szerkesztette: Biczó Zalán) Győr, 2008, 15. p.

jogi szak küszöbére érve, hogy felesleges e tantárgyból további oktatásuk. Ugyanez még inkább javasolható a történettudománnyal kapcsolatban: ennek tanulása is a kisgimnáziumban kezdődött, a gimnáziumban szélesebbé vált, a filozófiai szakon pedig teljes mélységében folyt tárgyalása. Mindezek következtében az ország ismertének elsajátításhoz szükséges tárgyak között csupán a következők maradnak:

6. A közjog, a hozzátartozó részekkel.
7. A hazai jog, együtt a gyakorolt és elismert jogszokásokkal.
8. Közigazgatási, kereskedelmi, pénzügyi ismeretek.

E három elsőrendű tárgyak oktatására – más előzetes ismeretkörök tanításával együtt – ugyanennyi tanári állás van biztosítva, ezekhez csatlakozik az európai országok története, az egyetemes történelem és a heti egy alkalommal tartandó, újságközleményeket tárgyaló előadás. A törvények mélyreható megértése, amely ennek az oktatásnak lényegi feladata, egy addig mellőzött, de igen nagy jelentőségű és széles körű haszonnal járó kiegészítő tudománnyal való foglalkozást követelt. Ez a magyar jog története, amelyet azonban addig még nem írtak meg. „Ezért először vázlatosan készítenőd el, majd pedig részletesen ki kell dolgozni, s abból a célból kell a növendékek elé tárni, hogy megismerjék a törvények történetét általában, azok forrásait, létrejöttük körülményeit, változásait, s ezek okait, hogy ily módon készüljenek fel a törvények lényegének megértésére és a felvetődő esetek helyes értelmezésére.”

A magyar jog történetének oktatását a hazai jog és jogszokások, valamint a büntetőjog előadása kövesse, anyaguk még ezután állítandó össze és szerkesztendő egybe, hogy a növendékeket a helyes úton lehessen vezetni, s ne kényszerüljenek arra, hogy idejüket teljesen szükségtelen dolgokkal elvesztesgessék.

Addig azonban, míg e könyvek szerkesztése megtörténik, a magyar jog és jogszokások tanárai kötelesek a törvények említett történetét, valamint magát a hazai jog előadását illetően ahhoz a mintához tartani magukat, amelyet időközben majd kézbe kapnak, és ennek alapján kell a legalaposabban felkészülniük az előadásra; tartózkodjanak a jogászok üres okoskodásaitól, hallgatóik számára pedig ne adják feladatul egymással ellentétes tételek két oldalról történő megvitatását, a büntetőjog előadása a Codex Theresianus előírása szerint történjen, mindenütt a hazai törvényekre irányítva a figyelmet, a belőlük vett összes jogszabályt megfogalmazva, az utolsó félév vége táján a bírósági igazságszolgáltatás módját kell ismertetni, bemutatva a különféle eljárás módokat, kifejtve a törvényszéki ítéletek alapját – ami a peres ügyek lényegének gyors meghatározását jelenti – igazolóját vagy ellene szóló cikkelyeket. Mindezek oktatására a jogi szak teljes második évében naponta két órát kell fordítani.^[4]

Mivel a *Ratio Educationis* előbb jelent meg, mint a megváltozott tananyaghoz szükséges tankönyvek, a tanítás nagy nehézséget okozott. A *Ratio Educationis* példaként pár könyvet említ meg: a természet-, az egyetemes köz- és nemzetkö-

[4] In: A győri jogászképzés évszázadai. (Összegyűjtötte és szerkesztette: Biczó Zalán) Győr, 2008, 15-16. p.

zi jogra Martini Károly bécsi egyetemi tanár Positioi, a büntetőjoghoz a *Codex Theresianus* volt használható. A tankönyvek kiadásának joga az egyetemi könyvsajtó hatáskörébe tartozott. Az összes könyvet onnan kellett beszereznie az akadémiának.

Az akadémia az államosítási törekvések ellenére irányát és szellemiségét tekintve mindvégig katolikus maradt. Ezt támasztja alá, hogy több helyen is a vallástan a legfontosabb tantárgy. Az akadémia vezetése kizárólag katolikus és egyházi munkakörű főigazgatókból állt, a tanárok szintén csak katolikus vallásúak lehettek. Az akadémián tanuló ifjakat mindenekelőtt a keresztény hit, a katolikus egyház parancsai és dogmái, valamint a vallásos szertartások ismeretére kellett oktatni.

Ugyanakkor a *Ratio Educationis* reformjai sajnálatosan megfeledkeztek a magyar nyelv szerepéről. Ahogyan a múltban, úgy a reformok után is latinul folytatódtott az oktatás az akadémián és nem alakítottak ki magyar nyelvet és irodalmat tanító tanszéket. A magyar nyelv mellőzése egyoldalúan az abszolutista közponosító törekvéseket szolgálta.

A JOGAKADÉMIA ELSŐ IDŐSZAKÁNAK TANÁRAI

A tanintézet tekintélyét és jó hírnevét tanúsították a haza ünnepelt tanárai. Győr városa az egyik legjelentősebb magyar katolikus központ volt a történelem folyamán. A város és a katolikus papság múltbéli együttműködésére az egyik legklatársabb momentum az akadémia ügyében tett lépés. A kánonjog professzora, Markovits Mátyás, a magánjog történelmének egyik legjelentősebb írója Kelemen Imre a tanári és tudományos munkássága mellett az ügyvédi szakma egyik legjelentősebb művelője. 1776-tól kezdve az oktatói és nevelői munkát magasan képzett, kitűnő tanárok látták el az akadémiában. Az itt munkálkodók közül sokan, pl. Barits, Domin, Hirsch, Krammer és még számos nagyszerű oktató rövid idő elteltével egyetemi tanári kinevezést kapott. A neves tanári kar jelentősen megkönynyította az akadémia megindítása körüli nehézségeket. A helytartótanács sokszor kifejezte elismerését a kitűnően és példásan működő győri akadémiának.

A LEGJELENTŐSEBB TANÁROK RÖVID ÉLETRAJZAI

Ambshell Antal

Született: Győr, 1751. március 9.

Meghalt: Pozsony, 1821. július 15.

1786-ban lépett a jezsuita rendbe. Bécsben lett a filozófia doktora. Győrben tanított az akadémián. A jezsuita rend eltörlése (1773) után világi papként a laibachi líceumban fizikát és mechanikát, 1784 és 1803 között a bécsi egyetemen természettudományi tantárgyakat oktatott. 1807. augusztus 10-től pozsonyi kanonok és plébános. 1809-ben lemondott plébániájáról.

Apffalter József

Született: 1740 k.

Meghalt: Győr, 1796. december 21.

1758-tól 1761-ig a Győri Püspöki Papnevelő Intézet és Hittudományi Főiskola tanulója. 1770-ben komáromi, majd székesegyházi főesperes. 1770 és 1776 között Győrött prefektus, 1773–1774-ig a győri szeminárium igazgatója. 1776 októberétől 1783 októberéig a győri Kir. Kerületi Akadémia igazgatója. 1783. május 30-án kérte, és 1783. augusztus 7-én megkapta felmentését az akadémia igazgatói munkája alól. 1783. október 28-ig győri kanonok. 1788–1794-ig Győr-Belváros plébánosa.

Domin József Ferenc

Született: Zágráb, 1754. január 28.

Meghalt: Zágráb, 1819. január 18.

A győri Kir. Kerületi Akadémia, a zágrábi, majd a pécsi főiskola fizikatanára. Győrött 1784. március 1-jén az első hazai léggömb kísérletek egyikét végezte. 1792. január 2-től a Pesti Kir. Egyetem fizika és mechanika tanára. 1797–1798-ig a pesti egyetem bölcsészettudományi karának dékánja, 1797–1798-ig a pesti egyetem rektora. 1800-ban megvált a tanszékétől és zágrábi kanonok lett. Domin József távozásával Branischa József lett az akadémia proszeniora.

Kelemen Imre, szentkatolnai

Született: Zalatárnok, 1745. február 26.

Meghalt: Pest, 1819. március 26.

1763. október 17-én Győrött lépett a jezsuita rendbe. Jezuita szerzetes volt, a rend megszűnése után Nagyszombathban jogot végzett és 1776-tól a győri Kir. Kerületi Akadémia tanára. Győrben a magánjog rendkívüli tanára, majd a római jog és a magyar törvénykezés rendes tanára. 1785-től Pécssett működött tovább. 1788 elejétől az 1793/94-es iskolaév elejéig tanított Pécssett. 1794. november 7-től 1817-ig a Pesti Kir. Egyetem tanára. 1798–1799-ben és 1808–1809-ben a pesti tudományegyetem rektora. 1795 és 1797 között valamint 1806 és 1807 között az egyetem jogi karának dékánja. Zala, Baranya és Zágráb vármegye táblabírája és a Keszthelyi Georgicon tb. ülnöke.

Markovics Mátyás Antal

Született: Pest, 1751. szeptember 4.

Meghalt: Pest, 1832. július 23.

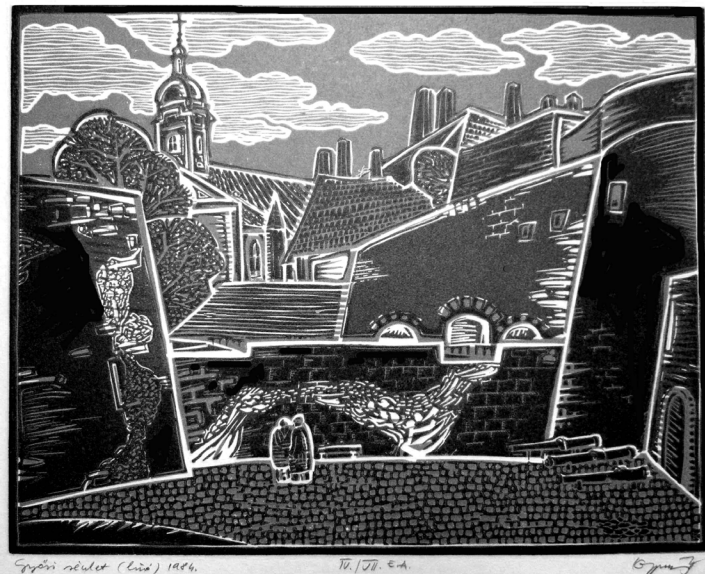
Bécsben hallgatott jogot. Martini, Riegger és Sonnenfels bécsi tanárok tanítványa. Niczky Kristóf hétszemélynök, majd országbíró mellett gyakornok. 1776–1780 között jogtanár a győri Kir. Kerületi Akadémián. 1780 és 1806 között a Pesti Kir. Egyetemen az egyházjog tanára. 1783–1784, 1787–1788, 1792–1793, 1797–1800 és 1801–1804 között a Pesti Kir. Egyetem jogi karának dékánja. 1780-tól 1830-ig az Egyetemi Nyomda igazgatója, 1806 után táblabíró. 1801–1802 között a pesti tudományegyetem rektora. A budapesti Kerepesi úti temetőben nyugszik.

Somogyi Lipót

Született: Sopronszentmárton, 1748. november 10.

Meghalt: Szombathely, 1822. február 20.

Alsó és középipiskoláit Sopronban, a jezsuitáknál végezte, felsőfokú tanulmányait pedig Bécsben és Győrött. 1771-ben szentelték pappá, később szentszéki jegyző, majd székesegyházi hitszónok és Győr-újvárosi plébános lett. 1773–1776 között a győri Kir. Kerületi Akadémia erkölcsstantanára. Győri székesegyházi kanonok 1790-től 1806-ig. 1806. június 17-től szombathelyi püspök.

A TANÁROK NÉVSORA 1773–1778 KÖZÖTT

1773/74 –1775/76. tanévben

Hittudományi kar

Teuffel Kajetán	győri kanonok, teológus, a kar szeniora
Péchy Mihály	volt németgencsi plébános, teológus tanár
Keller Antal	volt győrújvárosi plébános, az egyházjog tanára
Simon Péter	volt rábaszentmihályi plébános, a szentírás magyarázat tanára
Majláth Antal	volt jezsuita, a szentírás magyarázat tanára

Bölcseleti kar

Nagy Boldizsár	volt jezsuita, fizikatanár
Somogyi Lipót	volt magyaróvári káplán, az etika tanára
Kelz János	volt jezsuita, matematika tanár
Friedrichkeit János	volt nyulasi káplán, a logika tanára

1776/1777. tanévben

Ambshell József	vasvári címzetes kanonok, akadémiai exhortátor
<i>Hittudományi kar</i>	
Keller Antal	vasvári c. kanonok, a theologia dogmatica és a patrologia tanára, a kar prodékánja és szeniora
Majláth Antal	vasvári c. kanonok, a theologia moralis és pastoralis és az egyházi szónoklat tanára
Krammer Ferenc	Esztergom-egyházmegyei pap, az egyháztörténet és a teológia irodalomtörténet tanára
Zasio András	premontrei kanonok, a szentírásmagyarázat és a keleti nyelvek tanára
Mollik Tóbiás	bencés szerzetes, rendkívüli tanár

Jogi kar

Barits Béla	a politika, a kamarai és a gazdasági tudományok tanára, a kar prodékánja és szeniora,
Markovits Mátyás	a természet, egyetemes köz- és nemzeti jog tanára
Kováts Ruppert:	bencés szerzetes, az egyházjog tanára
Kelemen Imre:	volt jezsuita szerzetes, polgári és hazai jog tanára

1776-1778. tanévben

Bölcseleti kar

Nagy Boldizsár	volt jezsuita, az elméleti és kísérleti fizika és mechanika tanára, a kar prodékánja és szeniora
Rausch Ferenc:	Esztergom egyházmegyei pap, az elemi számtan, a gyakorlati geometria, a műépítés és a vízműtan tanára

Szunerics Márton	volt jezsuita, a logika, a metafizika, az etika és a bölcslelettörténet tanára
Trenka Mihály	volt jezsuita, az egyetemes történelem és irodalom tanára
Kolencsics Bemárdia	ferences pap, Szent Ferenc-rendi pap, rendkívüli tanár

Az 1777-es az akadémia induló évében a hittudományi kar tanárai ugyanazok voltak.

Jogi kar

Markovits Mátyás	természet-, egyetemes köz- és magánjog tanára, a kar prodékánja és szeniora
Kováts Ruppert	bencés szerzetes, az egyházjog tanára
Kelemen Imre	1777. július 28-tól rendes tanár, polgári és hazai jog tanára
Sax Mihály	a politika, a kamarai és gazdasági tudományok tanára
Horváth Ignác	1778. májusától rendkívüli kisegítő tanár

Bölcséleti kar

Szunerics Márton	a logika, metafizika, etika és bölcslelettörténet tanára, a kar prodékánja és szeniora
Trenka Mihály:	egyetemes történet és irodalom tanára
Domin József	a fizika tanára
Makk Sebestyén	a számtan, a gyakorlati geometria tanára

A győri akadémia első időszaka II. József (1780–1790) uralkodásával ért véget. A Mária Terézia nyomdokain haladó uralkodó nevéhez kötődő tankerületi reform egy időre megpecsételte a győri jogászképzés sorsát. Ennek következtében az 1784/1786-os évet már Péccsett kellett kezdeniük a Győrben tanult hallgatóknak. Ettől az évtől a korábbi kilenc tankerületet ötre csökkentették, és csak a tankerületi székhelyen engedélyezték az akadémiai működését. Ugyanakkor az akadémia szellemisége, tanárainak képzettsége és a korabeli viszonyoknak megfelelő oktatási színvonala nem múlt el nyomtalanul. A 19. század második felében kezdeményezett újraindítás során az akkori vezetésnek egy olyan örökség állt rendelkezésre, amelyre bátran lehetett hivatkozni.